

Herredsskriver G. M. Friis's biografi

Meddelt ved Carsten Teilman Hald.

Til daglig tænker man ikke på, at de ting, som omgiver os, som er en del af vort daglige liv, lever og eksisterer længe efter, at vi ikke er til mere. Og dog kommer der en dag, hvor væggene, der som en beskyttende klamme samler og gør dem til begrebet hjemmet, ikke formår at holde dem samlet, — og hjemmet opløses. Tingene, hvis march har været en march på stedet, knapt fra stue til stue, kommer på vandring ud i den vide verden. Møblerne spredes for alle vinde, arvesølvet og malerierne ligeledes. Og det resterende, det, som familien ikke vil have, slæbes på auktion. Til de ting, arvingerne ofte overser, hører de hedengangnes breve og skriftlige vidnesbyrd, idet de som regel mener, at noget så personligt ikke kommer dem ved.

Der ligger foran mig et fornuftet lille hæfte med et gråblåt omslag, et af den slags hæfter, som man ville være fristet til at kassere. Ved nærmere gennemlæsning viser hæftet sig at indeholde en biografi fra begyndelsen af det nittende århundrede, skrevet med en herredsskriverens øvede, ensartede håndskrift.

Herredsskriveren er Gabriel Michael Friis (1762-

1829) af den adelige slægt Friis v. Haistrup. Han nedskrev i årene kort før sin død sit livs legende, beretningen om et liv, som ikke udfoldede sig på samfundets tinder, men hos en embedsmand ved Gørding-Malt herreders ret og tillige som møller i Endrup mølle, Nykirke sogn, en mand, som var tilfreds med det, livet tilskikkede ham, idet han næsten henlevede det efter stoikernes moral: »Skæbnen leder den villige, tvinger den uvillige.«

Manuskriptets stavemåde er bibeholdt, hvorimod jeg har moderniseret tegnsætningen, ligesom jeg har inddelt levnedbeskrivelsen i forskellige afsnit. Mine forklaringer er sat i skarpe klammer; et ulæseligt ord er angivet ved prikker.

»Jeg Gabriel Michael Friis, er fød i Nordbye Sogn paa Fanø under Riibe Stift den 11te Febr. 1762. Mine Forældre vare, som jeg troer, meget yndede Præstefolk paa Øen og havde megen Agtelse af Sognets Beboere. — Min Fader Niels Friis blev Præst der paa Kaldet i Aaret 1736 og blev ved Aarenes Tiltagelse en stærk og rørig Mand indtil hans død, der indtraf i Aaret 1796 i en Alder af 90 Aar.¹⁾

Min Moder Agnete Cathrine Steensen var af Naturen svagelig, fødte min Fader 10 Børn, hvoraf jeg var den yngste.²⁾ — Bemeldte min Moders Helbred var dog i nogle Aar gandske taalelig, men ved nogle Aar før hendes død at gjøre en Besværkelig Rejse til hendes Søster, som var Præstekone i Darum³⁾ for at være hende til Trøst, da hendes Mand laa for døden, paadragede, hun sig en Forkølelse, som var incurabel [ulægelig], og som udartede til en snigende Tæring, der tilsidst gjorde Ende paa hendes Lidelser i Aaret 1777. — Jeg som den yngste tabte mest ved denne min hulde og gode Moders Bortgang, da meget stod endnu tilbage for mig, siden

min Dannelse ej endnu havde naaet nogen rigtig Udvikling, der først gaar sin Modenhed i Møde, naar man forlader Fædrehjemmet og træder frem paa den store Skueplads, men førend denne Tid og læn-

G. M. Friis.

ge efter føler man, hvad det er at være Moderløs, og ved Saunet af en Omhyggelig og øm Moder stedes man saa ofte i triste men dog foruden Oeconomiske sorger, hvilke saa saare let afvendes ved Moderens deltagende Omsorg.

Nu til mig selv igien, da jeg kom til Verden, var jeg af en saa svag og sygelig Natur forenet med en

ualmindelig fin Legems Danelse, at mine For-ældre næppe troede, at min Ophold her ville strække til, at jeg kunde blive døbt. Imidlertid tog jeg alligevel til i Legems Kræfter, og ved en god Pleje naaede jeg tilsidst i den grad af Legems Kræfter, at jeg kunde maale mig med enhver anden af mine Jevnaldrende, og saaledes blev jeg nu under mine Forældres Øjne at uddanne mig til en antagelig Subject ved tillige at faa Undervisning af en Jnformator [huslærer], som min Fader havde i Huset ved Navn Peder Eggers,⁴⁾ der vist nok kunde have udvidet sin Undervisning paa mig til en efter min Alder højere Plan af Fuldkommenhed, men hvad der gjorde ikke alene Ham kied af Lære Timerne og mig af Skolegang var den Træghed og Ulyst han viste ved alle Lejligheder, ledsaget af en overdreven Strenghed, som nedstemte min Beredvillighed til at lære, der tilsidst udartede til en Modbydelighed for ald slags Læsning. Under denne Epoche i mit Levnet blev Tilfældigvis min fremtidige Skjæbne Bestemt ved det, at min Jnformator Blev kaldet til Præst, og jeg næsten siden blev overladt til mig selv, da min Fader for min Skyld alene fandt det for Bekostelig at antage en Anden og det mest paa den Grund, at han troede selv baade som Fader og Lærer at kunne undervise mig, men hans daglige Embedsforretninger forvoldte, at han saare sielden kunde have mig i Øjesyn, da jeg snildt vidste at undgaae ham, og hans utolmodighed med at Lære fra sig lagde som oftest Hindringer i Vejen til rigtig at virke baade som Fader og Lærer. Imidlertid gik Tiden bort saa uformærkt, og uden at gjøre nogen Reel Fremskridt paa Videnskabens Bane naaede jeg mit 15de Aar, der i alle Maader var saa mærkværdig for mig, og som aldrig udslettes af min

Hukommelse, thi dette Aar mistede jeg min dyrebare og inderlig elskede Moder over hvis Bortgang jeg fældede mange bittre Taarer. Hendes Minde lever endnu i min Erindring.

Derpaa blev jeg Confirmeret, og siden efter samme Aar kom jeg i Lære hos en Embedsmand i Nærheden, hvor min yngste Søster var Præstekone.⁵⁾ — Hos denne Embedsmand kunde eller egentlig ikke burde jeg være fornøjet savel med Hensyn til det urigtige i hans undervisnings Methode som til hans egentlige moralske Caracteer, der stundom ikke viste sig i det Bedste Lys, og som oftest er fordervelig i den unge Alder, naar der fra Barndommen af ikke er lagt en god Grundvold til saadant at modstaa. Det var i Grunden ikke denne Mand meget om at gjøre at give mig den Undervisning og videre Dannelse, som min Fader og jeg kunde gjøre Krav paa, da han blev tilstrækkelig Betalt for mig, thi i Stedet for at vise Omhue i den Henseende forlangte han en Subordination [lydighed] ved enhver Lejlighed, der mere nermede sig slaviske Underkastelse end en Lærlings pligtskyldige Forbindtlighed, der tilsist gjorde mig kied af min Stilling, saa at jeg ved at oplyse min Fader om vores Giensidige Forhold fik det Bragt saa vidt, at jeg blev kaldt tilbage til min Faders Hus. Jeg maa dog førend jeg forlader Huuset, hvori jeg saa kort opholdt mig, fortælle en Scene, som tildrog sig, medens jeg var der, men forinden vil jeg forud skikke nogle Bemærkninger om Konen og Børnene, hvorved det vil blive Lettere for Læseren at sette sig ind i Sagen og faa den rigtige Anskuelse over det passerede.

At konen var Mistænkelig paa Manden, kunne hun have Grund til, og da hun nesten var uden for, hvad man kalder Dannelse, vidste hun ikke at

lempe sin Iversyge mod Manden paa den rigtige Maade til Forbedring, men snarere til det modsatte, dette Bevirkede, som det nesten alletider gjør, en Haarhed og ubøjelighed paa den anden Side, og da han betragtede hende som et Nummer, der hændelsevis var kommen i hans Egteskabs Lykkepotte og uden Hensyn enten til Dannelselse - Forstand - Riigdom eller andre Lykkens Gaver havde gjort hende Lykkelig / som han troede / forlangte han og en større underdanighed og lydelig af Hende, end han egentlig kunde eller burde gjøre Krav paa, saa meget mindre som der ved hende efter mit Skiøn var flere gode Egenskaber end ved ham.

Det er muligt, at der mellem dem kan være foregaaet en Rencontre [sammenstød] i forvejen, hvorom jeg ikke var oplyst, men efter at Manden havde som Frimurer Bivaanet en Forsamling i Frimurer Logen i H.,⁶⁾ kom han sildig hjem om natten med Wirkningen hos sig for de glade Timer, han havde nydt hos hans andre Colleger. Hans Hjemkomst var langt fra i roelig og Modtagelsen ikke af den Beste, hvilket alt Bragte hans ophidsede Sind til nesten en høje Grad af Galskab — han slog alt over ende, kastede, hvad han kunde løfte, paa Gulvet — Bandede og støiede frygtelig, tog stolen fra Konen, der endnu sad og spand, kastede den mod Jorden og traadte den i flere Stykker, samt truede Hende med Haandgribelig at ville styre sin rasende Vrede paa hende; ingen Overtalelse hialp noget, ingen Graad og Bønfalden af hans 3 Døttre kunde sondere ham; enhver maatte derfor søge sin Redning i det Beste, han kunde. Konen retirerede [trak sig tilbage] i Sovekammeret, og jeg smurte Haserne ad Sengen til; hvorledes det siden gik, blev ikke omtalt, da Tingen var for ømfindtlig at røre

ved. Denne Egteskabs Historie var den første af det Slags, jeg kjendte, og troede paa den Tid aldrig at slige Optrin nogensinde kunde finde Sted mellem Egtefolk, men Erfaring har lært mig siden, at slige Exempler var ikke sielden til Skam for Menneskeligheden, hvor Fornuften uindskrænket burde have Herredømmet. — Lignende Optrind havde vel undertiden [fundet] Sted mellem disse 2-e Egtefolk, men aldrig nogensinde udartede den til saa tøjlesløs Galskab; jmidlertid udrettede hun slet ikke det mindste ved denne sin Fremfærd mod Manden, han blev stedse den samme, søgte vistnok fremmede Guder, deriblandt en Præstekone, som jeg troer, at han var kommen i det rene med, skiøndt ieg ikke egentlig tør indestaa for Visheden, feiler jeg dog næppe i min Anskuelse om deres Gjensidige Forhold.

Jeg kommer nu til mig selv igjen og forlader Skuepladsen der efter et Aars Ophold nemlig fra Michelsdag [29. september] 1777 til Aaret derpaa 1778. — Jeg forblev Vinteren hjemme dernest og rejste til København samme Foraar, hvor ieg ankom i Slutningen af April Maaned og strax efter lod mig manuducere til dansk Juridisk Examen af den Bekjendte Auditens [hører — d.v.s. lærer] P. M. Troiel.⁷⁾ Jeg var og saa heldig, at jeg Aaret derpaa til April Quartal optinerede [opnåede] min Examen og slap vel fra den Byrde. Til Belønning, fordie ieg gjorde mig saa hastig færdig, fik jeg Tilladelse af min Fader at Benytte en 4 à 5 Maaneder i Kjøbenhavn til min egen Fornøjelse, der i Førstningen var ret morsom for mig paa en Alder af 17 aar, men tilsidst Blev Lied og kied, saavel af Byen som de støjende og vilde Glæder der, forlod Hovedstaden

i Slutningen af Aaret 1779 og kom atter til mit Fædrene Hjem.

Førend jeg taler videre om min egen Vandel, var det vel ikke af Vejen at indstede nogle Tildragelser som mødte mig paa min Overreise til Hovedstaden og siden paa min hjemreise, maaske den gunstige Læser kunde trække paa Smilebaandet ved at læse det.

Fra mit hjem gik Reisen til min Søster, som var Præstekone i Hedensted mellem Weile og Horsens, for siden derfra at gaa med en Skipper, som førte Brænde fra saakaldet Daugaard Strand til Kiøbenhavn, en saadan var der tilstede hiemmehørende paa Dragør paa Amager, som lovede mod en Bestemt Fragt at overføre mig, jeg forlod nu min Syster og Svoger, der efter at have givet mig nogle faa, ubetydelige Victualier med paa Overfarten, samt forsikkrede mig, at Reisen ikke kunde vare længere end i det allerhøjeste 24° Timer, lod mig sette ombord og Befalede mig Gud i Vold, jeg som var ung og uerfaren troede stadig deres Ord og vidste vel næppe, at det Baltiske Hav,⁸⁾ eller rettere sagt de over samme blæsende Vinde, turde vise sig anderledes end som sagt, men jeg maatte føle det paa en ganske anden Maade, thi da vi lettede Anker, var Winden os Gunstig, men ej længere end til saakaldede Endelave Grunde,⁹⁾ hvor vi for modvind maatte ligge i 16° Dage. — Søesyge har ieg aldrig haft ulejlighed af, men derimod en næsten stedsevarende Appetit, og da det medbragte Madvare strax vare færdige, leed jeg ikke ubetydelig Hunger af, at den haarde og ubarmhjertige Skipper ikke vilde rykke ud med sit Forraad, da han foregav, at han ikke var forsynet mere Fetallie [proviand], end hvad han og hans Folk nødvendig behøvede. For

altsaa at komme ud af denne ubehagelige Stilling anmodede jeg Skipperen om at blive sadt i Land paa Endelave, for der at faa nogle Fødemidler, men derimod giorte han adskillige Jndvendinger, dels fordi han ikke kunde undvære sine Matroser paa Skibet, og dels for, som han truede med, at dersom Winden Blev gunstig, imidlertid lettede han Anker uden at Bryde sig om dem, der saaledes var gaaet i Land fra Skibet, hvad var herved at giøre, jeg maatte altsaa mod min Willie gribe til det sidste Middel at Klage min Nød til Matroserne paa Skibet, disse stode mig og trolig Bie og forlangte af Skipperen uden Omsvøb, at jeg med ham og dem skulle indlades at skaffe [spise] de dertil Bestemmende Tider, Skibsfolkene ledsagede denne deres Anmodning med en almindelige Regel i den Henseende, at saalenge der var Føde Vare paa Skibet, havde enhver der værende Person uden undtagelse sin adgang dertil, siden kunde fortæringen efter Billighed Blive Betalt. — Skipperen gjorde sure Miner derved, men det hjalp ikke, da de saa godt som truede selv at tage dem til rette i saa Henseende. — Nu blev alting ret antagelig igien for mig, jeg nød Spise og Drikke med de andre, og blev ret vel tilmode, saa meget desmere, da den drøje og fede Kost, man faar til Skibs, ret var tilpas for mig i denne Hungrens Periode, vi bleve imidlertid liggende paa samme Sted for Anker og saa, at flere Skibe sankede til omkring os, der ogsaa agtede til Kiøbenhavn, naar Vinden blev føjelig, dette fornøjede os alle, da adskillige vare deriblandt, som vores Skipper og hans Folk kjendte Personlig, vi Bevertede en af dem paa vores Skib — og de os igien, saa at Tiden des formedelst gik ret godt.

Endelig Brak den ønskelig Morgen frem, da Skip-

peren i Dagbrækningen raabte Alarm paa Skibet, at Winden var Blevén Gundstig, og at alt maatte giøres færdig til Afseiling; imidlertid da denne iilfærdige Beskæftigelse stod paa, vare alle de andre Skibe, 36 i Tallet, gaaet under Sejl, og vi som den sidste kom i den bageste Flode, der slet ikke stemte overens med de Ønsker, jeg nærede at være for i Spidsen, dog Blev jeg siden Tilfredsstillet, da Vejret efterhaanden tog til, og skuden, som vi havde under fødderne, følede Wirkningen der af saaledes, at vi kom 2 Timer indtil Bommen ved Toldboden i Kjøbenhavn, førend nogle af de andre lode sig see paa Reden, jeg var Pasløs, da min Svoger havde forglemt at forskaffe mig et, og jeg selv var uvidende derom, maatte altsaa efter Skipperens Raad forskikke mig i Kahytten, til Faren var ovre, og vi saa kom til at ligge i Nyhavn. Jeg kom da frem ganske som en nyfødt, og blev ikke lidet frapert [slaaet] ved med et uberedt Øje at se den vilde Vrimmel omkring mig, som sværmede i alle muelige Retninger, nogle i deres lovlige Kalds Forretninger og andre maaske til at øve Udaad i mange forskellige Grene, —

Efter at min Forundring havde sadt sig noget, fik jeg mit Tøj opbaaret til min Logie hos en vakker gammel Enke i Storm Stræde N. 13. — Hun tog ven-skabelig mod mig, Beklagede at det Kammer, hvori jeg skulle Logere ej var ledig endnu, men bad mig i nogle faa Dage tage til takke med at deele Kammer og Seng med hendes Søn, som var Fuldmægtig i Rentekammeret, jeg tog med Fornøjelse mod dette Tilbud, og efter at jeg havde faaet lidt til Underholdning, søgte jeg til Sengen, hvor jeg uafbrudt sov i 17 Timer, min Conturbernal [staldbroder] kom om aftenen og lagde sig, og var allerede om Morgenen Borte igjen, førend jeg vognede, jeg hav-

de altsaa ikke talt eller seet min Sovekammerat, men maatte afvente hans komme til en anden Tid, jeg lærte ham senere at kiende som ægte Kiøbenhavnere og som en, der kiendte baade det onde og Gode, Hovedstaden meddeeler sine Søgende, sært var det, at jeg som uerfaren ikke lod mig henrive af hans for hans Moder uvidende hemmelige udskjelje, men en god Genius vagede over mig, saa at jeg ved siden at faa mit Kammer for mig selv kuns saare sielden var i Samquæm med ham, skeedte dette Stundom, var det alene for at faa Kundskab om Kiøbenhavnernes vilde og Tøjlesløse Sæder, der vare den Gang efter mit individuelle Begreb og den anskuelse, jeg havde om slige Ting, ret en Gaade. — For Resten var Moderen, denne ellers fortræffelige og Agtværdige Kone, Slet ikke underrettet om Sønnens førte Levemaade, ej heller turde jeg vove at give hende mindste Lys i Sagen, da jeg fandt det ganske udenfor min Alder og Stilling at blande mig nogensomhelst Ubehagelighed, som opstaar i en Familie Kreds, mig ganske uvedkommende. Sønnen døde noget efter, at jeg havde forladt Kjøbenhavn i en ung Alder, upaatvivlelig som Følge af hans førte Levemaade vist som en Bachi Dyrker.«

(Friis fortæller ret udførligt om en enkelt oplevelse i København. En aften hørte han og værtindens søn vægterens pibe. De løb efter lyden og fandt, at vægteren var kommet i klammeri med nogle berusede officerer. Snart kom 20 vægtere til hjælp. Da trak »en løber« en frygtelig pisk frem og slog vægteren blå og blodig i ansigtet. Vægterne for nu løs på urostifterne med morgenstjernerne, så officererne skyndsomst måtte trække sig over på den anden side Holmens bro.

Senere måtte de to unge tilskuere i retten. Og selv om Friis var bange for, at officererne ville hævne sig, fortalte han udførligt om sammenstødet. Politimesteren fik ikke lov at afsige dom. Sagen gik til Hans Majestæt, der gav officererne en drøj irettesættelse, og »løberen« fik en mulkt på 22 rdl. cur.)

»Jeg kommer nu til min Reise fra Kiøbenhavn, der gik over Land til Callundborg og videre med Smakken til Aarhus, skiøndt dette fra Begyndelsen af ikke var mit Forset, da jeg allerede var accorderet med en Skipper om at tage mig og mit Tøj med til Horsens, men da jeg kom ombord fandt jeg nesten ingen ingen Plads, men alt indtaget af andre Passagerer, saa jeg maatte, da Vinden var ugunstig, trække min Person tilbage og lade mit Tøj gaa med Skipperen, jeg kom da strax med en Retour Vogn til Callundborg og Logerede mig ind paa Giestgiver Gaarden, hvor jeg troede at være vel Bevaret, men jeg maatte siden angre den Beslutning, thi efter at have den første Nat, jeg kom der, uafsladeligen til om Morgenen Skiermydsler med en Wimmel af Rotter, maatte jeg betale ehyeren dyrt tillige med flere Med-Logerende paa samme Tid, en iblandt os var ikke fornøjet ved Wertens Generale Regning, men bad Werten om at specificere den og udføre, hvad enhver Deel skulle koste, dette tog Udstederen ilde op og gav et haanligt svar, hvorfor Parterne kom i Ordstrid, der entes til Slutning med, at Politimesteren skulle bedømme Regningen, Udfaldet blev derpaa, at Werten fik en Jrettesættelse, men Regningerne blev for den Gang dog ikke forandrede, vi forlod alle med Glæde dette afskyelige Hul og gik ombord paa Smakken, som derefter heisede Seil og gik til Søes, men min sædvanlige Søs Uhæld fulgte mig i Hælene, thi aldrig saa hastig vi vare

lagt ud fra Landet, Begyndte Modvinden, som vi beholdte uafbrudt i 4" Dage med en stærk Storm fra Nordvest, paa Skibet var vi flere Pasasire, deriblandt 3de Fruentimmer, der leed uafbrudt af Søesyge, vi tog os paa Skifteviis at passe disse svage Søstere, og da de ikke formåede selv det mindste til deres Tarv, vare saa elendige og afkræftede, at de næsten ikke kunde gaa af Skibet, det var derfor vores Pligt, som ikke føelte nogen Ulejlighed af Søen, at hielpe dem, det vi og vexelviis troelig opfyldte, men tilsidst faldt det os meget svært og ubehageligt, da disse stakkels Mennisker trængte til Hielp baade Dag og Nat, saa at ingen af os kunde faa nogen Roelighed. — Under alt dette indtraf der nogle Tildragelser, der formedelst det Naive deri ret vare morsomme, dog alletider forenet med nogle sørgelige Scener, jeg vil kortelig fortælle nogle af disse:

Paa Smakkens Dække stod en Cariol [let tohjullet vogn], som skulle til Aarhus, i denne Cariol havde en Tieneste pige sadt sig, som hun troede den bedste og bequemmeste Plads paa Skibet i denne ubehagelige Stilling vi var i. Baade jeg og flere sagde til hinde, at hun skulle lade andre diele med sig, men var uovertalelig, imidlertid fik vi en stærk Uvejr med Torden og Lynild samt Kaste Winde, der eengang paa det nærmeste havde kastet Skibet om med Kiølen i Vejret, dette giordte den forønskte Virkning baade paa Cariol og Pige, thi begge Dele styrtede ned i Lebord Siden, med saadan en force [styrke], at det ikke var mueligt for Pigen at komme bort, førend hun laa udstrakt under Cariolen, hendes Brøl og voldsomme Klage opfordrede os til at yde hende hastig Hielp, skjønt dette ikke kunde ske førend alt paa Skibet var Bragt i den tilbørlig

Orden, og vi uden Fare, hvortil Behøvedes ald den Hielp, som kunde faaes, vi gav os derpaa ifærd med Pigen og trak hende frem til atter at se Dagens Lys, som hun ventede neppe at have skuet mere, da ald den Bulder omkring hende lydede saa frygtelig i hendes Øren, at hun, som hun sagde, havde ganske ophørt at tænke mere på Livet, Denne Leie Methode virkede kraftigt paa Pigens Idee, især med Hensyn til Cariolen, thi hun nærmede sig aldrig mere denne Kiøre Maskine, men betragtede den siden med Frygt og Bævelse.

Iblandt andre Pasagerer var tillige en Heste Pranger som førte sin Ridehest fra Calundborg til Aarhus, — under Stormen og næsten altid var denne Meriterede [brave] Heste Pranger heel upasselig baade Nat og Dag offerer i stor Overflødighed til Neptunus [Havets Gud], han nød aldrig det mindste, saa han tilsidst den 4de Dag saa ud som den, der blot Vegeterede, han klagede og jamrede meget over hans uforskyldte Uheld /: som han sagde :, udbad sig med megen Andagt hastig Hielp fra Himmelen, men desværre saa vi ikke, før vi steeg i Land, at han umiddelbar blev bønhørt, overalt havde han saare liden Magt over sine Lidenskaber, der til sine Tider viste megen Devotien [Skinhelighed], men naar en hastig Forskrækkelse kom over ham, glemte han sine Gudelige Forsætter, og udbrød med Eder og Banden, som han almindelig var vant til ved Heste Handlen; det kan næppe Betale sig at sige mere om denne Mand, hellere vil jeg sige, at vi alle efter overstaaet Fare takkede Forsynet for vores Redning og nedlagde enhver for sig en liden Gave til de Fattige, som Frelsen vel var værd, vi befalede os dernæst Gud i Vold og kom endelig med megen Besvær den 5te Dag paa Aar-

huus Red og forblev alle i Byen Dagen over for ret at udhvile os efter denne møisommelige Seillads, Dagen derpaa forlod hverandre og drog hver til sin Bestemmelse med dertil af Byen Lejede Vogne, jeg ventede nu slet ikke, at noget ubehageligt videre skulle møde mig, men jeg fandt, at min Ulykkens Stierne ikke gandske var dalet endnu, thi efter en Times Kiørsel mellem Aarhus og Horsens blev min Postelion saa Besværet af Brændeviin, som han havde taget til sig paa første Station, at det ikke var ham muligt at sidde opret paa Kudskesædet, jeg gjorde ham da det Forslag, om han ikke ville betroe Tømmen i mine Hænder og ligge sig Bag i Wognen til en roelig Søvn, dette Forslag fandt hans fuldkomne Bifald, og efter at jeg mærkede, hans Bevidsthed var ham af Morfeus [dømmens Gud] Betagen, kiørte jeg rask til, saa at wi om Eftermiddagen kl. mellem 3 og 4" arriverede hos min Svogers sædvanlige Kiøbmand i Horsens, hvorfra jeg sendte Bud om Bemeldte Svogers Vogn for at komme til Hedensted, der skeedte næste Dags Formiddag Kl: 10, hvor jeg lagde over i nogle Dage for ret at divertere [fornøje] mig.

Endelig indtraf jeg hos min Fader paa Fanøe, og forblev hos ham og min Broder fra 1780 til 1786, denne min Stilling var ikke til nogen Fordiel enten med Hensyn til min Videnskabelige Fremvæxt, eller til min Individuelle Caracteeers Udvikling, da denne hensigtsløse Lediggang giordte Aands Kræfterne sløvede til sorgløs at kunde træde frem paa en modsadt Bane, hvor virksom Iver skulle sikkre mig for de fremtidige nærings Sorger, jeg følte derfor saare ofte, hvor nødvendigt det ville være for mig at faa min Stilling forandret og Blive ansadt paa et eller andet Sted til min egentlige Bestemmel-

ses Opnaaelse, mig var ogsaa flere Steder tilbuddt Plads, som alle vare meget antagelige, men hver Gang Tingene med Vedkommende skulle rigtig afgjøres, Lønnen Bestemmes, kom der bestandig noget i Veien, som giordte Forandring derj. Et Sted døde den Embedsmand, til hvem jeg næsten var Engageret et andet Sted tog paagiældende sin Afskeed, et tredie var ingen Orden i Huset hos, saa at alle mine Planer gik overstyre, lige indtil nu afdøde Birkedommer Engelstoft paa Fanø proponerede [foreslog] for mig at blive ansadt som hans Setteskriver [Skriver hos en constitueret dommer] i Schads, Gjørding og Malt Herreder og tage mit Ophold paa et Sted i Herrederne, jeg giordte slet ikke nogen Betænkning deri, men drog efter at jeg var forsynet med den udfordrede Constitution om Sommeren til det Sted, hvor jeg endnu opholder mig i en rad af 38 Aar, hvorlænge jeg herefter der bliver Beroende, raader Alstyreren for enten som skeer ved Bortflyttelse levende eller dødt¹⁰⁾

Det ville være højst kiedelig for Læseren heraf at erfare, hvad der af ondt og godt har mødt mig i dette Tidsrum, da Tildragelser vare saa mange og saa Heterogene [forskelligartede] samt i Grunden ej anderledes, end hvad der i almindelighed møder enhver anden i samme Stilling, hvorfor jeg finder det rigtigst at forbigaa og allene holde mig ved, hvad der i Særdeleshed angaar min Huuslige og Egteskabelige Stilling indtil nærværende Periode.

Jeg kom som sagt her i Huset om Sommeren 1786, og blev fra først af anseet af de Gamle her, som nu ere døde, som en Søn af Huset, og nød til aatider den Beste og kierligste Omgang, saavel af dem som af deres 2de Døttre, der begge vare hjemme, efter nogen Tids Forløb fattede den yngste af

disse og jeg godhed for hinanden, og da denne Godhed ikke paa nogen Maade blev forstyrret eller miskjent, hverken af Fader eller Moder — Søster eller Broder, anholdt jeg om hendes Haand, der ikke Blev nægtet, men tvertimod antaget af alle som det Bedste Valg paa begge Sider, saa meget mere, da vi havde lært i flere Aar hinanden saa nøie at kjende.¹¹⁾

Efter at vi var kommen i det rene om antagelig Fæste afgivet paa Møllen med dens Ejer, nu afdøde Frue Etatsraadsinde Teilmann til Endrupholm,¹²⁾ hvis Minde er mig endnu dyrebar :/ stod vores Bryllups Højtid paa Endrupholm, den 3die September 1789. — Fra den Tid af har vi levet i en Kierlig og fornøjelig Ægteskab med hinanden og deelt Livets saavel Glæder som Sorger.«

[Her udelades nogle linjer, hvor Friis filosoferer paa rationalistisk vis over livets tilskikkelser.]

»Jeg vil derfor tage Traaden igien, og ikke ligge mindste Dølgemaal ligefrem efter min ringe Anskuelse at sige min mening om min egen Character, min Kones og mine Børns for så vidt jeg som Lægmand kan forstaa at bedømme Characterer.

Min egen Temperament troer jeg at være meest Melancolsk dog for en del Blandet, jeg slutter mig til dette deraf, at selv endog den mindste Vandheld har alletider kundet gjøre dybt Indtryk paa mig, dog nesten aldrig saaledes, at mine omværende tog Notice deraf, undtagen naar Trykket var for haardt viser det sig gierne i de Folder og Træk, som ansigtet fortrinlig udmærker sig med. Imidlertid rasede Ideernes og Tankernes Hvirvel i mit Indre og det saaledes undertiden, at jeg havde Grund til at Befrygte de farligste Følger deraf, dog maae jeg sige at hidtil alt er gaet godt, enhver Sorg og Mod-

gang er forsvunden, og da det er gaaet som forhen sagt at Skiebnen viser sig Ond og God, saa har ieg endnu Bestaaet i alle Afvexlinger til dette Øjeblik, som nærværende nedskrives i mit 66^e Aar,¹³⁾ hvor lenge de svage Gigtiske Lemmer vil sammenholde, og hvorlengde mig gives Kraft til at vandre omkring i min saa dyrebare Familie Kreds, dette raader Alfaderen for, der saa viselig ved at bestemme Tiden, Stedet og Maaden, naar den højtidelige Overgang skal gaa for sig, hvortil jeg finder mig Bereed enhver Time og Stund paa Dagen.

For øvrigt veed jeg ikke om min virkelige Hang til Besparelse, og om min Oeconomie har været ordnet, som det Burde efter Moralitetens Grundsætninger, men dette veed jeg, at jeg fra det Øjeblik, jeg havde Hjem som Huusfader, gjorde mit til, at vores Huuslige Anliggender ikke skulde komme i Decadence [forfald], men dog alligevel er min Forfatning ikke af den Beskaffenhed, som den burde være, og hvortil ieg saa meget higede, hvad som fortrinlig forvoldte denne Svækkelse i Pengene var i særdeleshed den stedse varende Conflux [sammenstrømning] af Fremmede her i Møllen og den Giestfrihed, hvormed de blev modtagne, jeg har hidtil ikke været den mand, der havde Sind og Hjerte til at vise mig koldsindig og Ligegyldig mod dem, der besøgte mit Huus, ej heller har jeg nogen Sinde saaledes viist mig for dem, at de deraf kunde se Misnøje med deres Nærværelse og gjøre dem Kiede af slige Besøge oftere; alt dette som sagt har ikke levnet mig den mindste Formue, og naar de Bekostninger, som dette har foraarsaget, ligges til, hvad jeg Tid efter anden har maattet anvende paa Møllens idelige Reparatur, vil det ikke synes forunderlig, at min Formue er af saa liden Betyden-

hed, dog vil jeg haabe, om jeg ikke faar Overflødighed da vel saa meget, at jeg med mine Kone kan gaa en sorgfri Alderdom imøde.

At jeg saavel som enhver anden har havt mine svage Sider og fejlet, som Apostelen siger, i mange Stykker, men Gud skal vidne med mig, at jeg af yderste Kræfter har strebt at modstaae enhver Svaghed og Sinds Lidenskab, som saa ofte har søgt at gjøre Vold paa mig, men ikke desuagtet har Tilbøiligheden sejret lige saa ofte som Standhaftigheden og saaledes stredet med hiinanden om Herredømmet, har min Vandel, vil jeg haabe, dog været af den Beskaffenhed, at min Familie ikke med Smerte skal høre ubehagelige Domme om mit Livs Fremfær.

Hvad jeg troer at have bragt min Alder til den Højde jeg allerede har, da Gigt Smerter viste sig hos mig i min tidligste Ungdom, hidrører upaatvivlelig af 2de Ting, nemlig den muligste Orden og Sparsom Søvn i rette Tiid samt Afholdenhed fra de Ting, der saa meget svække kræfterne; vel kan jeg ikke negte, at Hang og Tilbøielighed ikke har været saa sjelden hos mig i den unge og fyrige Alder, men min Fornuft og fulde Overbevisning har sagt mig, hvor daarlig det var ubetænksom at lade sig forlede af de Sandselige Lyster og Tilbøjeligheder.«

[Her er udeladt nogle betragtninger om døden.]

»Jeg vil nu Begive mig til ligeledes en kort Fortælling om min Kone, forsaavidt jeg med min svage Forstand forstaaer at fælde en rigtig Dom derover.

Førend jeg begynder med saadan øm og delicat [vanskelig] Beskrivelse, vil jeg forudskikke nogle faa, men oprigtige Bemærkninger, der vil gandske gjøre mig frii for ej at have handlet efter Egensindighed eller søgt at dysse Fornuftens Stemme i

Søvn, men i det hele behandlet denne liden Emne med den Overlæg og Skaansomhed, som det sømmer sig en øm og deeltagende Mand og ægtefælle. Hun vil vist da, om hun, /: som jeg oprigtig ønsker :/ overlever mig og faaer dette at læse, skienke mit Minde hendes hele Agtelse og neppe forglemme, at det er den rene og uforfalskede Kierlighed, der har opmuntret mig til her at skrive Biographie.¹⁴⁾

Efter den Erfaring jeg har nu efter 41 Aars Forløb om min Kones Temperament, da troer jeg, man kan [kalde] den Sangv: Collerisk [d.v.s. livlig & hidsig], dog tør jeg ikke bestemt udelukke enten Melancholie [Tungsind] eller Phlegma [koldsindig, evt. dorsk], mindst af det sidste, skionner jeg, hun ikke Besidder. Med denne blandede Temperament finder hun mest Tilbøielighed til Godgjørenhed, der alletider kan anprises som en Dyd, naar det ikke gaaer uden for sine fornuftige Grændser, Bli- ver det derimod kuns en Trang eller ligesom en Lyst til at give, uden i Forvejen at gjøre sig de rigtige Reflectioner [tanker] vil det neppe have Navn af Dyd, ved denne Hang til Given i Flæng vil jeg og henføre hendes Mangel paa Sparsomhed i den huuslige Oeconomie, under dette forstår jeg det meget, som forbruges i Huusholdningen, der flere Gange tager mere med, end som de egentlige Indtægter kan svare til, der alletider bør tages i Betragtning ved den fornuftige Oeconomie, vel maa jeg ikke nægte, at det øvrige, som egentlig angaaer Huusbestyrelsen, ledes af hende paa en efter mit Skion meget passende Maade til Besparelse i flere heterogene [forskelligartede] Deelee, og altsaa kan og bør jeg ej andet end kaste et Slør over det øvrige omtalte og lade enhver som Kiender hendes Vandel

og hendes Godhed for mig Bedømme det Hele med Overbærelse.

Efter mit Løfte i det foregaaende skulle jeg nu til at skildre mine Børns Characterer m. v., men da jeg siden er gaaet i Detail med mig selv om det meget urigtige i slig en Skizze, og som let kunde lede til Misforstaaelse og disharmonie mellem Søkende, hvor ellers eenighed og Venskab altid Bør have sted, saa har ieg, for selv at blive skaanet og udadlet at hviiile i min Grav, ladet et saa dristigt Foretagende være i Beroe og ender nærværende min og Kones korte Biographie med følgende Tanke: — —«

NOTER: 1) Pastor Niels Hansen Friis, f. 1706, † 1797, sognepræst i Nordby 1739-79, var gift 3 gange, sidste gang med Agnete Cathrine Steensen, en søster til den fra Blichers historie kendte etatsråd Steen de Steensen til Aunsbjerg. Denne slægt Friis er adelig, idet slægtens stamfader herredsfoged Nis Henriksen på Haistrupgård 1524 adledes af Frederik I og som våben fik forreste halvpart af en til venstre springende rød hjort med en gylden slange i mullen i sølv felt og med samme mærke på hjælmen. - 2) En af døtrene blev gift med hr. O. T. Foss i Sønderho. - 3) Søsteren var Anna Steensen, gift med hr. H. P. Curtz, Darum, han døde 14. decbr. 1764. - 4) Peder Eggers blev 10/6 1773 kaldet til præst i Haderup, Ringkøbing amt. Han var f. 1728, blev gift med Marie Hansdatter, 1755 var han som student hos præsten i N. Nebel, 1762 prædikede han ved bispevisitatsen for hr. Friis. - 5) Marie Cathrine Friis, gift med Hans Jensen Foss, præst i Hedensted 1766-93. Hvem embedsmanden, Friis opholdt sig hos, har været, kan ikke oplyses. - 6) H betegner antagelig Horsens, hvor frimurerne netop 1778 havde stiftet en loge »Frederikke«. - 7) Peder Magnus Troiel (1743-93) var forfatter og jurist, dertil både cand. jur. & theol., virkede i tiden 1778 til 83

som juridisk manuduktør i København. - 8) Med det baltiske hav menes her Kattogat. - 9) Endelave, en ø i det sydvestjlige Kattogat med i dag 466 indb. - 10) Første del af biografien må da være skrevet 1824, se endvidere note 13. - 11) Datteren, som han ægtede, hed Frederikke Tranberg og nedstammede fra gårdejer Hans Knudsen Tranberg (1612-1688) i Tranberg, Arre sogn. Faderen var møller i Endrup mølle, før herredsskriveren overtog den. - 12) Etatsrådinde Sofie Amalie Teilman, f. Gersdorff (1743-1801), styrede Endrupholm efter manden etatsråd Tøgger Reenberg Teilmans død 1788. En sønneatter af hende ved navn Sofie Amalie Teilman ægtede i 1827 Nicolai Tranberg Friis, præst i Brøns, senere til Hunderup og Vilslev, som var herredsskriverens eneste søn. - 13) Herredsskriveren var på dette tidspunkt 65 år, hvilket atter vil sige, at vi befinder os i året 1827, da må sidste del af biografien være skrevet. - 14) Frederikke Tranberg, f. 1/8 1763, † 21/12 1844. G. M. Friis † 21/12 1829.
